

Commissie Hoger Onderwijs

Kwaliteitszorg in de HBO5-opleidingen
globaal rapport

Vlaanderen
is onderwijs & vorming

Kwaliteitszorg in de HBO5-opleidingen: globaal rapport

De Commissie Hoger Onderwijs (hierna: de Commissie) is belast met het toezicht op de kwaliteitszorg in de HBO5-opleidingen op basis van het artikel 161/1 van het decreet van 30 april 2009 betreffende het secundair na secundair onderwijs en het hoger beroepsonderwijs (het HBO5-decreet), tot aan de omvorming van deze opleidingen.

De leden van de Commissie die deze taak uitvoerden zijn Rik Belmans, Luc François (voorzitter), Peter Michielsens, Carla Nelissen, Sandra Schillemans, Peter Vander Hijden en Raoul van Esbroeck.

In het HBO5-decreet is voorzien dat het kwaliteitstoezicht per opleiding gebeurt, en dat de Commissie hiervoor uiterlijk op 1 januari 2014 een tijdsrooster bezorgt aan de instellingen. Maar de Commissie werd pas aangesteld door het Ministerieel Besluit van 8 april 2014. Na overleg met de betrokken instellingen, werd beslist om het kwaliteitstoezicht op het niveau van de instelling te situeren.

Met het oog op een vlotte en transparante aanpak, stelde de Commissie een handleiding op, waarvan een voorlopige versie met de betrokken onderwijsinstellingen werd besproken. Dit leidde in juni 2015 tot een definitieve versie. De uitgangspunten daarbij waren dat de Commissie de nadruk wenste te leggen op het verbeterperspectief voor de betrokken onderwijsinstellingen, wetende dat deze voor het eerst met een dergelijke vorm van externe kwaliteitszorg werden geconfronteerd. De Commissie hield bij de opstelling van deze handleiding ook de toekomst voor ogen: rekening houdend met de komende omvorming van de bewuste opleidingen vroeg de Commissie aan de instellingen een zelfevaluatie-rapport te schrijven waarin volgende elementen aan bod moesten komen:

- de onderwijshoud (de competenties en de relatie tussen de competenties en de inhoud van het opleidingsprogramma),
- het onderwijsproces (de gebruikte onderwijs- en leervormen, de instroom en doorstroom van de studenten, de studiebegeleiding, de toetsing en examinering, het rendement),
- de uitkomst van het onderwijs (de maatschappelijke relevantie van de bereikte kwalificaties, de inzetbaarheid van de afgestudeerden op de arbeidsmarkt en eventueel de doorstroom naar vervolgoopleidingen),
- de gegevens over de kwantiteit en de kwaliteit van het personeel verbonden aan de opleiding, de materiële voorzieningen en de interne kwaliteitszorg.

Er werd aan de onderwijsinstellingen gevraagd om de sterke en zwakke punten te bespreken en elk van deze (deel)thema's aan een analyse te onderwerpen. Het zelfevaluatie-rapport diende niet alleen een kritische blik op het heden en het verleden te bevatten, maar diende ook een zicht te geven op de ambities voor de toekomst.

De onderwijsinstellingen werden verzocht hun zelfevaluatie-rapport in te sturen uiterlijk op 15 mei 2016. Alle onderwijsinstellingen hebben zich aan deze datum gehouden. De Commissie onderzocht de rapporten in de daaropvolgende weken. Hoewel de Commissie de mogelijkheid had om aan de onderwijsinstellingen bijkomende vragen te stellen of ook tot een plaatsbezoek over te gaan, was het de bedoeling van de Commissie deze opdracht inzake kwaliteitszorg tot

een desk research te beperken. Het is evident dat een 'klassieke visitatie' qua procedure en tijdsbesteding helemaal anders had dienen te verlopen. Nadat de Commissie vaststelde dat een significant deel van de onderwijsinstellingen in staat waren om de gevraagde gegevens in het ZER te bezorgen, besliste ze om geen bijkomende vragen aan de onderwijsinstellingen voor te leggen of om plaatsbezoeken te organiseren.

Elk rapport werd gelezen door twee leden van de Commissie. Indien het oordeel van deze lezers te ver uiteenliep, kon een bijkomend oordeel van een derde lezer worden gevraagd. Op basis van de verslagen van deze beoordelaars stelde de voorzitter een ontwerp van eindoordeel op, dat door de betrokken lezers werd nagezien en goedgekeurd. De Commissie had zich voorgenomen om de eindoordelen aan de onderwijsinstellingen te sturen uiterlijk op 1 september 2016. De Commissie was genoodzaakt deze datum aan te passen tot 15 oktober 2016. De reden daarvoor was tweevoudig: de Commissie bleek meer tijd nodig te hebben dan ingeschat om tot een kwalitatief oordeel voor de 49 onderwijsinstellingen te kunnen komen en in heel wat zelfevaluatie-rapporten was de voorziene maximale omvang van 15.000 woorden ruim overschreden. De Commissie besprak op diverse bijeenkomsten de voortgang van het onderzoek en besprak ook de oordelen van de lezers van de ZER. Finaal legde de Commissie als geheel de eindoordelen vast in de eerste week van oktober 2016. De onderwijsinstellingen kregen deze op 10 oktober 2016 toegestuurd en hadden tot 4 november 2016 de tijd te reageren. De Commissie ontving van 32 onderwijsinstellingen een reactie. Zeventien onderwijsinstellingen reageerden niet en aanvaardden dus het ontwerprapport zoals het hen was toegezonden. De Commissie onderzocht de binnengekomen reacties en paste de eindoordelen aan voor zover ze overtuigd was van de door de onderwijsinstellingen aangehaalde argumenten. Wanneer de Commissie niet overtuigd was, of wanneer de reactie van de onderwijsinstelling nieuwe informatie bevatte die naar het oordeel van de Commissie in het ZER had moeten voorkomen, paste de Commissie de tekst niet aan. Wat de reactie van de Commissie was, werd in een slotparagraaf aan het definitief vastgestelde rapport toegevoegd.

In het geheel onderzocht de Commissie 49 zelfevaluatie-rapporten: 20 daarvan hadden betrekking op de opleiding HBO5-verpleegkunde; 29 waren van afkomstig van Centra voor Volwassenenonderwijs, die één of meer HBO5-opleidingen aanbieden.

Voor wat betreft de opleidingen HBO5-verpleegkunde werd de opdracht van de Commissie bij middel van brief van 29 juni 2015 van de Commissie aan de betrokken onderwijsinstellingen geëxpliciteerd: de Commissie ging ook na wat de positie is van deze opleidingen ten overstaan van de **Europese Richtlijn 2005/36/EG**, gecoördineerd in 2013 (hierna: de Richtlijn). In bovenvermelde brief werd aan de betrokken scholen gevraagd die positie in hun zelfevaluatie-rapport te verduidelijken. De Commissie heeft haar bevindingen en aanbevelingen met betrekking tot de problematiek van de Richtlijn niet in het aparte oordeel per onderwijsinstelling opgenomen, maar deze in een afzonderlijk, gezamenlijk document neergelegd. De problematiek van de Richtlijn werd finaal ook bij enkele experts afgetoetst.

De Commissie gaf per onderwerp en als eindoordeel een score voldoende, goed, excellent of onvoldoende. Indien op één onderwerp een onvoldoende werd gegeven, was het eindoordeel eveneens onvoldoende. Elk oordeel werd passend gemotiveerd. In alle rapporten van de Commissie zijn aanbevelingen voor de toekomst opgenomen (in totaal een vierhonderdtal), ook bij die onderwijsinstellingen waar het eindoordeel 'voldoende' of 'goed' is. De Commissie is immers van oordeel dat ze op deze wijze het best haar zorg voor het verbeterperspectief tot uiting laat komen. De onderwijsinstellingen die finaal een onvoldoende als eindoordeel hebben

gekregen, moeten binnen de drie maanden een verbeterplan aan de Vlaamse Regering voorleggen.

De algemene resultaten van deze opdracht zijn de volgende:

	Excellent	Goed	Voldoende	Onvoldoende
Totaal	0 (0%)	18 (36.7%)	28 (57.1%)	3 (6.2%)
HBO5-Vpk	0 (0%)	10 (50 %)	10 (50%)	0 (0%)
CVO	0 (0%)	8 (27.6%)	18 (62.1%)	3 (10.3%)

De toegekende scores per onderdeel zijn de volgende:

	# voldoende	# goed	# excellent	# onvoldoende
De onderwijshoud	28	19	0	2
Het onderwijsproces	30	16	2	1
De uitkomst van het onderwijs	42	5	0	2
Personeel, materiële voorzieningen en IKZ	34	13	0	2

Uit dit overzicht blijkt dat er voor de onderdelen ‘onderwijshoud’ en ‘onderwijsproces’ in ongeveer 40 % van de gevallen een oordeel ‘goed’ werd gegeven, terwijl dit voor het onderdeel ‘personeel, ...’ iets minder (28 %) is en heel wat minder voor het onderdeel ‘uitkomst van het onderwijs’ (10 %). Dit ligt wat voor de hand: de onderwijsinstellingen zijn met de eerste twee onderdelen permanent aan de slag. Ze besteden minder aandacht aan de onderdelen ‘uitkomst’ en ‘personeel, ...’, wellicht omdat ze er van uitgaan – ten onrechte volgens de Commissie – dat ze die minder in de hand hebben. De score ‘excellent’ werd slechts heel uitzonderlijk gegeven, terwijl de score ‘onvoldoende’ in nagenoeg gelijke mate in alle onderdelen voorkomt.

Uit de reacties die de Commissie ontving op de door haar opgestelde ontwerprapporten blijkt dat nagenoeg alle onderwijsinstellingen de bevindingen en de aanbevelingen van de Commissie meteen ter harte namen en de nodige initiatieven namen of deze in de nabije toekomst plannen om er aan de slag mee te gaan. De Commissie vindt dit een bijzonder positieve houding.

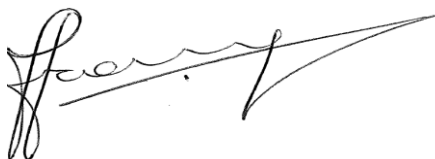
De algemene indrukken van de Commissie zijn de volgende:

- Globaal gezien hebben de onderwijsinstellingen grote inspanningen geleverd om kwalitatief hoogstaande zelfevaluatie-rapporten op te stellen en aan de Commissie voor te leggen. De Commissie heeft dit zeer gewaardeerd en beseft ten volle de grote inspanningen die de onderwijsinstellingen daarvoor hebben geleverd.
- Het was voor de Commissie een zeer positieve ervaring om te worden geconfronteerd met de grote aandacht die de onderwijsinstellingen besteden aan de diverse facetten van het aspect ‘kwaliteit’.

- In nogal wat zelfevaluatierapporten zijn de sterkte-zwakke analyses niet voldoende concreet uitgewerkt: deze kunnen maar functioneel zijn indien ze voorzien zijn van ambities, concrete uitdagingen en doelstellingen (met opgave van timing, verantwoordelijken, ...).
- De Commissie heeft vastgesteld dat de onderwijsinstellingen veel baat hebben bij een reeds goed functionerend samenwerkingsverband. De Commissie roept de samenwerkingsverbanden waar dit nog minder duidelijk is op om diezelfde weg snel in te slaan.
- De Commissie is van oordeel dat de onderwijsinstellingen bij de komende omvorming van hun opleidingen grote aandacht zullen moeten besteden aan de domeinspecifieke leerresultaten en de daaraan gekoppelde aanpassingen van de programma's, de invoering van studiepunten, de aangepaste beoordelingswijzen en de nauwkeurige opvolging van de rendementen.
- Bij de actualisering van de onderwijsinhouden komt het er op aan om vanuit een kritische toekomstreflectie en een expliciete onderwijsvisie te vertrekken en heel concreet de inhouden zo aan te passen dat ze voor een niveau 5-opleiding meest geschikt zijn.
- De formulering van de competenties, de wijze waarop die aan de studenten worden kenbaar gemaakt, hoe wordt nagegaan of deze worden bereikt en de relatie van de competenties met de inhouden zijn in redelijk wat gevallen nog een aandachtspunt.
- Uit de lectuur van de zelfevaluatierapporten is het voor de Commissie duidelijk gebleken dat de onderwijsinstellingen veel baat hebben bij goede contacten met het werkveld (vb. via aanwezigheid in diverse commissies) en bij het duidelijk positioneren van het werkpleklers in de opleidingen.
- Bij de vele ontwikkelingen en aanpassingen waarvoor de onderwijsinstellingen zich geplaatst zien, is het van groot belang om altijd de betrokkenheid van het docentenkorps te bewaken.
- Het verzamelen en analyseren – als basis voor een heus beleid – van data over de diverse kenmerken van 'de student' (instroom, doorstroom, studieresultaten, studietijdmetingen, doelgroepen, drop out, uitstroom, vervolgopleidingen, intrede op de arbeidsmarkt, ...) is één van de kerntaken van de onderwijsinstellingen.
- Op het vlak van evaluaties is het duidelijk dat de onderwijsinstellingen baat hebben bij een goed uitgebouwd onderwijs- en examenreglement en bij een heus toetsbeleid, dat gekenmerkt wordt door de aanwezigheid van een toetscommissie die instaat voor de borging van de kwaliteit.

- De diverse aspecten van de begeleiding van studenten (aanvangsbegeleiding, trajectbegeleiding, begeleiding van studenten met speciale noden, ...) vergt de nodige aandacht. Dit dient best gestructureerd te verlopen, met bijzondere aandacht voor de training van de begeleiders.
- Het is voor de onderwijsinstellingen aangewezen om een alumni-beleid (verder) te ontwikkelen en de afgestudeerden via gerichte bevragingen en medewerking aan curriculumherzieningen meer bij het beleid te betrekken.
- De onderwijsinstellingen hebben er alle baat bij om de (evoluerende) noden van de arbeidsmarkt als één van de uitgangspunten van geplande curriculumherzieningen te hanteren.
- Het is evident dat de onderwijsinstellingen baat hebben bij de ontwikkeling van een integraal personeelsbeleid, met proactieve aandacht voor afvloeiingen en aanwervingen, selectiecriteria in functie van de noden, pedagogische bekwaamheidsbewijzen, toewijzing van de opdrachten, aanvangsbegeleiding, functionerings- en evaluatiegesprekken, werkdruk en nascholing.
- Voor heel wat onderwijsinstellingen is het aangewezen om een beleidsplan 'infrastructuur' op te zetten, uitgaande van een behoeftestudie.
- Een volwaardig en integraal kwaliteitszorgsysteem is voor de onderwijsinstellingen van groot belang. Essentiële punten daarin zijn de aanduiding van verantwoordelijken voor de aansturing en de redactie van een kwaliteitshandboek. Het is eveneens belangrijk om systematisch na te gaan of en hoe de kwaliteitszorg effectief in de organisatie werkt en welke plaats deze heel concreet in de opleidingen heeft. Het ligt voor de hand dat samenwerking met de partnerhogeschool hier noodzakelijk is. De Commissie ziet op dit vlak enkele veelbelovende initiatieven, maar de klemtoon zal nog sterk moeten worden gelegd op een duurzame borging van de kwaliteit.

Brussel, 25 november 2016

Luc François

Voorzitter Commissie Hoger Onderwijs